

Koning Willem II der Nederlanden 1792-1849

Slachtoffer van de schandaalpers

Willem II wordt 200

Zondag 6 december is het 200 jaar geleden dat Willem Frederik George Lodewijk van Oranje Nassau geboren werd. Deze latere koning Willem II woonde langere tijd in Tilburg. Reden voor Het Nieuwsblad om het doen en laten van deze koning in een reeks van vier artikelen nader te belichten. De vierde en laatste aflevering van de serie gaat over de laatste acht levensjaren van de koning, 1841-1849.

Door Hans Renders
en Jace van de Ven

In alle publikaties over Willem II en de grondwetswijziging wordt over de schandaalpers gesproken. Dat is niet helemaal terecht want de journalistiek was nog een belangenpers en journalisten waren druk doende hun beroep te definiëren. Het was de tijd dat ene Eilert Meeter zich kon manifesteren als de eerste dagbladschrijver die democratische denkbeelden propageerde. Het was ook Meeter die al in 1840 pleitte voor een progressief belastingstelsel. In Engeland heeft hij in 1857 zijn – pas in 1966 in het Nederlands vertaalde – memoires geschreven.

Meeter bemoeide zich met een keur van oppositiebladen waarvan de voornaamste waren Tolk der Vrijheid en De Ooyevaar. Hoewel hij 'een martelaar voor de persvrijheid' wordt genoemd, heeft Meeter zich ook laten afkopen door Willem. Maar ja, journalistiek en afpersing lagen nog

in gewone burgerkleden en schafte zich heimelijk de kleren van een onbelangrijk uitzien- de knecht en valse bakkebaarden aan, alleen om ze vloekend weg te gooien toen hij zaterdag ontdekte dat zijn geheim helemaal geen geheim was". Bedoeld was uiteraard Willem II.

licht, bij elkaar. Het was niet uitzonderlijk dat journalisten republikeinse oppositieblaadjes oprichtten om zich te kunnen laten omkopen. Ook verschenen in 1844 en 1845 veel krantjes in duodecimeter-formaat, de zogenaamde lilliputters. Ze danken hun ontstaan aan een bepaling in de wet op de dagbladzegel die de ruimte gaf publicaties van zeer klein formaat zonder zegel uit te geven. Er werd oppositie in gevoerd en ook werden ze gebruikt om op grove wijze het lezerspubliek te amuseren.

Verslaafd

Volgens Meeter was Willem verslaafd aan bijna elk spel, dronk hij van de vroege ochtend tot de late avond de meest exquisite wijnen en rookte hij constant sigaren. Meeter beweert ook dat de tweede vrouw van Willem I, Henriëtte d'Oultremont, de maîtresse van Willem II was geweest. Hoewel er meer bronnen zijn die dat melden, kan men daaruit niet concluderen dat het ook waar is. Meeter nam het niet altijd even nauw met de waarheid. Hij beweerde een goed verklikkersnet te hebben. Op een manier als hier volgt, verwerkte hij die verklikkerijen in zijn blaadjes: „Een van de leden van het huis Oranje-Nassau dorst zijn nachtelijke bezoeken niet langer af te leggen

Willem kende Meeter uiteindelijk een maandgeld toe op voorwaarde dat hij naar het buitenland vertrok. Meeter verhuisde naar Antwerpen. Hij kwam wel weer terug maar zijn invloed was geslonken. Jammer genoeg voor de regering diende zich al weer een andere radicale agitator aan: Adriaan van Bevervoorde. Eerst redakteur van de Journal de la Haye, door de regering gefinancierd, ook al werd dat stelselmatig ontkend, lukt het Van Bevervoorde als oppositiejournalist om radicalen en katholieken te bundelen.

Grondwet

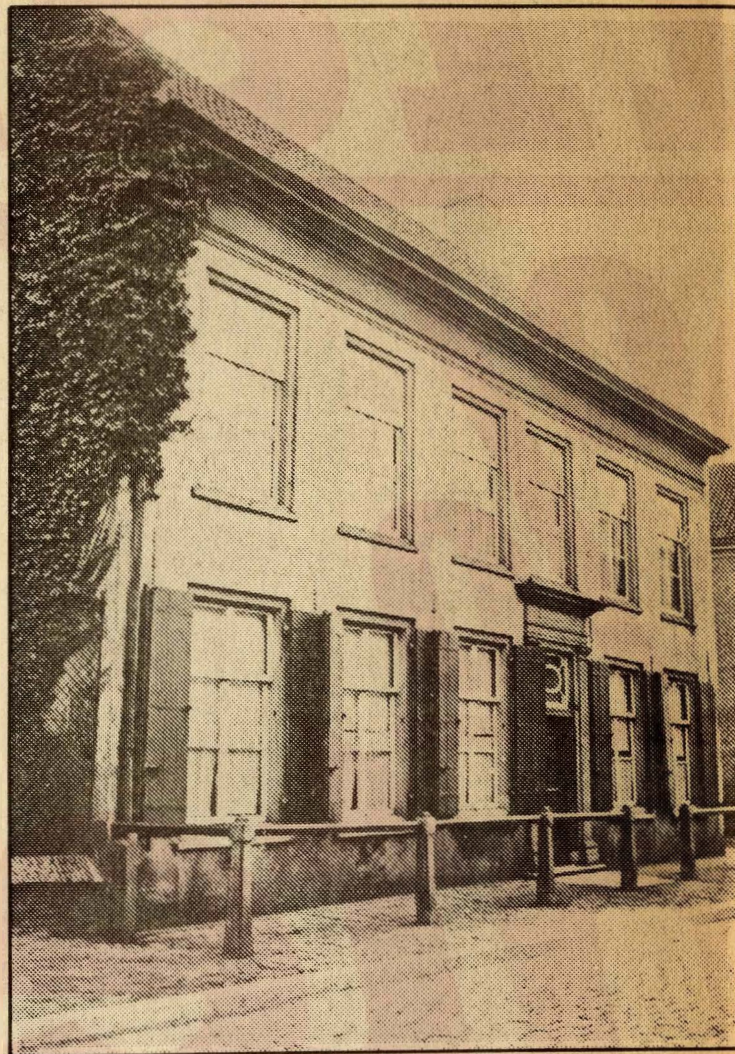
Op 3 maart 1848 bestempelde Willem een ruime grondwetsherziening als wenselijk. Hij nodigde de gezanten van Oostenrijk, Pruisen en Rusland uit en sprak de fameus gebleven woorden: „U ziet hier voor u een man die in 24 uur van conservatief liberaal is geworden.” Niet vaak is het vervolg van dit citaat aangehaald waarin Willem zegt dat hij zich door iedereen in de steek gelaten voelde en nu maar had toegestemd om de indruk te wekken dat VRIJWILLIG te doen zodat hij er later niet toe GEDWONGEN kon worden.

Gek genoeg heeft Willem zijn ministers niet geraadpleegd over zijn belangrijke politieke omslag. Zij moesten zijn historische woorden in een bericht in de NRC lezen, die via een kamerlid de primeur van de eeuw in de wacht had gesleept. Het zou nog een half jaar en veel politieke vaardigheid van Willem kosten voordat de liberale grondwet tot stand kwam. Een artikel in een Frans blad waarin beweerd werd dat Willem zat te wachten tot zijn Russische zwager een leger kozakken zou sturen om de oude situatie in Nederland te herstellen, moeten we niet serieus nemen. De geplande huldebetuingen van het volk vanwege de nieuwe grondwet woonde hij niet bij, omdat zijn lievelingszoon Alexander kort tevoren gestorven was. Waarschijnlijk heeft Willem na dit treurige bericht een lichte hartaanval te verwerken gehad.

Zijn dood

Op 13 februari 1849 opende de koning de zitting van de rechtstreeks gekozen Tweede Kamer der Staten Generaal. Als vanouds was hij in vol militair tenue en te paard naar de zitting gekomen. Daar mocht hij een dankbare verklaring in ontvangst nemen: „De Natie, Sire, kan niet vergeten, dat Gij het zijt, die haar riept tot uitoefening van het regt, waaruit wij onze oorsprong ontleenen.”

Willem voelde zich niet lekker en al die nieuwe gezichten in de Kamer zullen hem niet gerustgesteld hebben. In ieder geval ver-

• Het huis waarin Willem II gestorven is. De eenvoudige woning stond op de plek waar nu de waterpartij voor het paleis-raadhuis is en deed dienst als paleis. Illustraties: Gemeente-archief Tilburg

trok hij tegen uitdrukkelijk advies van zijn lijfarts dokter P.F. Everard op dertien maart naar Tilburg. In Rotterdam bekeek hij nog even een voor hem gebouwd stoomjacht. Bij het afdalen van een trap bleef hij met de spoor van zijn rechterlaars in zijn mantel haken en viel zes treden naar beneden. „Het is niets,” mompelde hij tegen de toegesnelde adjudant. Daar leek het inderdaad op want in Geertruidenberg gaf hij een toevallig ontmoete schilder nog opdracht om een doek voor hem te maken. Maar later op de dag reed hij tegen zijn gewoonte in met gesloten rijtuig Tilburg binnen, hij keek nog even naar het paleis-in-aanbouw en begaf zich vroeg te ruste

sche leger en ver weg van zijn vaderland zou leven onder de naam: 'Totleben'. Een mythe die hardnekkig bleek omdat generaal Eduard Iwanowitsj Totleben een bestaande figuur was. Ook het verhaal dat 'de vader van Tilburg' in zijn laatste uren katholiek zou zijn geworden en in gewijde grond is begraven, stoelt waarschijnlijk op een wensdroom van brave Tilburgers die graag geloven dat Willems kist in de Delftse grafkelder met keien is gevuld.

De protestante Willem zou in Tilburg nooit zo graag gezien zijn als hij niet uiterst coulant tegenover het katholicisme had gestaan. Hij raakte er bevriend met de pastoor en later aartsbisschop Zwijsen. Bezoekers van de koning logeerden vaak in de grote pastorie van Zwijsen en Zwijsen stond de koninklijke familie bij tijdens Willems sterfbed. Die laatste dag is vol geheimzinnigheden omgeven. Heeft de Tilburgse geestelijke Willem de Heilige Sacramenten toegediend en Anna van het sterfbed geweerd?

In een merkwaardig luchtig en tegelijkertijd goed gedocumenteerd artikel van J.J. Poelhekke wordt geloofwaardig gemaakt dat noch Zwijsen noch Anna Willem die laatste dag en nacht nog hebben bezocht. In een aangrenzende kamer heeft Anna haar mans stem nog wel mogen horen, maar het werd voor 's konings rust beter geacht dat zij hem niet bezocht.

Uit vertrouwelijke correspondentie van Zwijsen met zijn kerkelijke leiders blijkt dat er zich een 'scène terrible' tussen Zwijsen en de koningin heeft afgespeeld. Voor één keer had Anna kennelijk haar kille afstandelijkheid afgelegd. Toen ze hoorde dat de koning dood was, wierp zij zich gillend op het lijk van haar man, waarna de aanvaring met Zwijsen plaatsvond, mogelijk omdat Zwijsen haar had gemaand te wachten met bezoek totdat Willem zich beter voelde. Had hijzelf Willem intussen opgenomen in de katholieke kerk? Waarschijnlijk niet, al schreef de paus aan Zwijsen: „Onder de Europese vorsten waren er twee die mijn sympathie hadden en een van hen was de koning van Nederland.”

Een qua gaven beperkt maar sympathiek koning was heengegaan. Zowel edelen als burgers vonden dat. Er waren er zelfs die zijn gedragingen imiteerden. Bij-

voorbeeld de voormalige minister van financiën, Rochussen, trachtte hem in alles na te bootsen, zelfs in het paardrijden. Het geeft aan welk een grote populariteit de man genoot die te laat tot het koningschap werd geroepen en daardoor alle tijd heeft gehad zijn buitenissigheden te ontwikkelen.

Om die buitenissigheden heeft Willem in de literatuur veel te verduren gekregen. Daardoor wordt wel eens vergeten dat hij letterlijk en figuurlijk een man met een te groot hart was. Tijdgenoten zagen soms midden in de nacht een schim op het dak van het Koninklijk paleis aan de

• De dood van de koning, detail van een litho van E. Spanier en H.F.C. ten Cate (1849).

Kneuterdijk. Het was Willem die van de zorgen niet kon slapen. Met zijn dood verloor Nederland een koning die Sinterklaas en Zwarte Piet tegelijk was. □